

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

תזריע מצורע תשע"ה

פרשת שבוע

מי הייתה הפונדקאית הראשונה?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בהכרזה: "אִשָּׁה כִּי תִזְרֶיעַ וְיָלְדָה זָכָר" (ויקרא י"ב, ב). קולמוסים רבים נשתברו בניסיון להבין קביעה זו. רמז לקושי בהבנת הפסוק מצוי בדברי חז"ל במסכת נדה: "תנו רבנן, בראשונה היו אומרים: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר, איש מזרע תחלה - יולדת נקבה, ולא פירשו חכמים את הדבר, עד שבא רבי צדוק ופירשו: 'אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו' (בראשית מ"ו, טו) - תלה הזכרים בנקבות, ונקבות בזכרים" (דף לא ע"א). גם אחרי דבריו של רבי צדוק, עדיין לא ברור מה כוונת התורה ומה כוונת רבנן. בגמרא במסכת ברכות מצינו דרש נוסף, על מדרשו של רבי צדוק: "אחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה", מאי ואחר? אמר רב: לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחות השפחות! מיד נהפכה לבת, שנאמר ותקרא את שמה דינה!" (דף ס ע"א). הגמרא לא הסבירה כיצד דינה הפכה לבת, האם התרחש נס והכרמוזומים השתנו? או שהתרחש תהליך אחר. תרגום יונתן במקום מנסה להסביר בדרך הבאה: "וימן בְּתֵר פְּדִין יְלִידַת בְּתֵר וְקִבְּתַת יַת שְׁמָהּ דִּינָה אֲרוּם אֲמַרְתַּ דִּין הוּא מִן קָדָם יְיָ דִּיהוּן מְנִי פְּלָגוּת שְׁבָטָא בְּרַם מִן כְּחַל אֲחֵתִי יִקְרָן תְּרִין שְׁבָטִין הִיכְמָא דְנִפְקוּן מִן חֲדָא מִן אֲמַתְתָּא וְשְׁמִיעַ מִן קָדָם יְיָ צְלוּתָא דְלֵאָה נְאִיתְחַלְפוּ עוּבְרִינָא בְּמַעְיְהוּן נְהִנָּה יְהִיב יוֹסֵף בְּמַעְיָא דְרַחֵל וְדִינָא בְּמַעְיָא דְלֵאָה". התרגום מוסיף על דברי הגמרא את ההסבר הבא - תפילתה של לאה התקבלה לפני הקב"ה והעוברים שהיו בבטן לאה ורחל התחלפו. הבן שהיה ברחם לאה עבר לרחם רחל והוא יוסף והבת שהייתה ברחם רחל עברה לרחם לאה והיא דינה. גם הקליר (הפייטן מתקופת הגאונים, שחיבר גם כמה מהפיוטים שמופיעים בסוף הגדה של פסח) ב"יוצר" שחיבר לתפילת מוסף בראש השנה הזכיר זאת: "ביהוסף דינה סלוף אחות בבטן להמיר עבור". לפי מקורות אלה, הפונדקאיות הראשונות בתולדות האנושות היו לאה ורחל. לאה שימשה כפונדקאית עבור בתה של רחל ורחל שמשה כפונדקאית עבור בנה של לאה. יש שרצו להביא מכאן ראיה לשאלה העקרונית. האם האם הגנטית - בעלת הביצית, היא האם ההלכתית של מי שנולד בהליך פונדקאות, או שהיולדת היא זו שחשובה כאם על פי ההלכה. נפקא מינות רבות לקביעה זו. נעיר שתי הערות עקרוניות בנדון: א. אין להכריע ממדרשי אגדה בשאלות הלכתיות. ב. יש ללמוד ממדרשי אגדה מוסר ודרך ארץ. אנו יכולים ללמוד מדברי הגמרא, התרגום והגאונים שני עקרונות רוחניים מוסריים: א. מה ערכה של התחשבות הדדית וויתורים בין בני משפחה בפרט ובחברה בכלל. ב. כמה עמוק וחשוב הוא הצורך הנפשי בפרי בטן וכמה עלינו להשתדל ולעשות כל מאמץ לעזור לזוגות, איש ואשה שהדרך הטבעית חסומה בפניהם להביא ילדים לעולם. רבני מכוון 'ארץ חמדה' הכינו תשובה הלכתית מפורטת בנושא הפונדקאות, ניתן לקבלה על ידי פניה למשרדי המכון: info@eretzhemdah.org.

נאחל לכל משפחת "ארץ חמדה" בתוך כלל ישראל:
קיץ בבראות, מלא שמחה וצחוק של ילדים, נכדים ונינים'.

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ שמואל רוזנהק ז"ל נלב"ע ו' באייר תשע"ג	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	---	--	---	---

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.eretzhemdah.org info@eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

זכויות הבעל בנכסי מלוג

הרב עקיבא כהנא

ישנם שני סוגים של נכסים שהאישה מכניסה בנישואין - נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל. נכסי מלוג הם נכסים שהאישה מכניסה לבעל בזמן הנישואין, והנכסים לא כתובים בכתובה. הנכסים נשארים בבעלות האישה, אך הבעל זכאי לאכול את פירותיהם. מצד שני, לבעל אין מחויבות לערכם, וגם אם הנכסים איבדו את כל ערכם, הוא לא חייב בפיצוי לאשה, והוא אינו חייב להשיב לאשה את ערכם המלא. נכסי צאן ברזל לעומת זאת נישומים בזמן הנישואין, ונכתבים בכתובה, והם משמשים כהלוואה ארוכת זמן. בבא הזמן, אם קורה מקרה של גירושין או מיתת הבעל, האישה אמורה לקבל את ערכם המדויק בחזרה, גם אם ערכם בפועל פחת משווי.

הגמרא בכתובות (דף פ) מתארת את ההגבלות שקיימות על הבעל לגבי שימוש בנכסי מלוג של אשתו. **לדוגמא:** לדעת רבא, אדם יכול לאסוף את הפירות מנכסי אשתו ולמכור אותם לאדם אחר, אך אינו יכול למכור את הפירות של כל אותה שנה לאדם אחר, כיון שהבעלות של הבעל על הפירות היא 'בעלות מוגבלת' וזכותו היא רק לטובת 'ריוח ביתא', כלומר, להרוויח את הבית, ולכן למרות שהוא יכול למכור פירות אחרי שקטף אותם, הוא לא יכול למכור את כל הפירות של אותה שנה.

הגמרא מוסיפה ומביאה סיפור על אישה שהכניסה שתי שפחות לבעלה. הבעל העביר את אחת השפחות לשימוש אישה אחרת. האישה הראשונה באה לצעוק לפני רבא שבעלה לוקח את השפחה שהיא עצמה הכניסה ומעביר אותה לשימוש אישה אחרת. רבא לא הסכים למחות בבעל, וזאת מכיוון ששימושו של הבעל אינו מפר את תנאי השימוש, כיון שיש 'ריוח ביתא', כלומר, הבית מרוויח גם מזה.

לדעת רש"י הסיבה שהגמרא מתירה לעשות זאת, היא בגלל שהשפחה בסופו של דבר נמצאת בבית וגם היא עושה צרכי הבית, ואשה אחרת, גם נחשבת חלק מבני הבית, ולכן יש כאן 'ריוח ביתא'.

הרא"ש מביא (ח, יא) שרי"ף (לט ע"א) הבין בגמרא שרק מכיוון שהאישה הכניסה שתי שפחות, ושפחה אחת הבעל השאיר עבורה, ואת השפחה השנייה לקח עבור אשתו השנייה, לכן זה נחשב שיש 'ריוח ביתא', והוא יכול לקחת שפחה אחת גם לבית אחר שבו גרה אשתו השנייה. **סברת הרי"ף היא** שהבעל אינו יכול למכור את כל הפירות שקיבל מהאישה כיון שאז הוא מונע מהבית רווח שנתי, והופך את הרווח לרווח חד פעמי, והפירות שהבעל אוכל מהנכסים נועדו לרווח מתמשך, אך אם בסופו של דבר חלק מהפירות נשארו לבית, אין איסור לבעל לשנות חלק מייעוד הנכסים. **הרא"ש מקשה עליו** שלפי דבריו יהיה מותר גם למכור את השפחה השנייה, אם האישה הכניסה שפחה נוספת. **הגר"א (אבן העזר פה, מה) מיישב** שיש כלל נוסף (המופיע במשנה בדף עט עמוד ב) שקובע שיש חשיבות ל'שבח בית אביה', כלומר, שעבדים שהכניסה האישה, הבעל אינו יכול למכור אותם, מכיוון שיש להם חשיבות ערכית מעבר לחשיבותם הכספית, והוא הדין גם כאן, שלמכור את גוף העבד או השפחה יהיה אסור.

הרמב"ם (אישות כב, לה) פסק שהבעל יכול להעביר את השפחות לבית אחר שבו אשתו גרה, וזאת בתנאי שהאישה השנייה מתגוררת באותה העיר. **האם הרמב"ם למד כרי"ף או כרש"י?**

המגיז משנה מבאר שלמד כשיטת רש"י, ומבאר שכמו שמותר לבעל לקחת את השפחה על מנת שתשרת את האורחים שמגיעים, כך מותר לו לקחת אותה לשרת את אשתו השנייה, אך נראה מדבריו שהבין שמותר לו לקחת את השפחה לשימוש האישה השנייה רק כאשר היא נמצאת באותו מתחם, ובית שונה הכוונה חדר שונה, באותו בית גדול.

כסף משנה חלק על דברי המגיד משנה, וכותב שלא דקדק בדברי הרמב"ם. **וכתב** שדעת הרמב"ם דומה יותר לשיטת רש"י, ולדעתו מותר לבעל לקחת את השפחות באותה העיר גם בבית אחר כדי לשמש אותו, והרמב"ם דייק בלשונו וכתב שמדובר כשהשפחה משמשת את הבעל, ולא את האישה השנייה, כי באופן זה יכול הבעל גם לבקש מהאישה הראשונה לעזור לו בדברים שהוא צריך, גם בבית השני שנמצא ברשותו, וכשיש שפחה, הוא נמנע מלעשות זאת, וכך היא מרוויחה, כמו כן כשתסיים השפחה לשרת אותו, תבוא לעזור לאשה, ולכן זה נחשב רווח ביתא בשפחה זו, אבל בעיר אחרת כיון שהאישה שגרה בעיר זאת אינה חייבת לעזור לבעל במקומות אחרים, וגם השפחה לא תבוא לעזור לה בשעות הפנאי, אין הבעל יכול להעביר את השפחה.

הגר"א מבאר (שם) שהרמב"ם סובר כשיטת הרי"ף, שבעקרון יכול הבעל להעביר את השפחה השנייה, לכל מקום שהוא מכוון שיש 'ריוח ביתא' מהשפחה הראשונה שהכניסה, אמנם הרמב"ם הרחיב את ההגבלות על הבעל, וסובר שכמו שלשיטת הרי"ף הבעל אינו יכול למכור את השפחה בגלל הכלל של: 'שבח בית אביה', הוא הדין שאינו יכול להעביר לעיר אחרת משום 'שבח בית אביה', שהרי כשיעביר את השפחה לעיר אחרת לא ייקרא שם האישה על שפחה זו, ושוב הוא פוגע ב'שבח בית אביה'.

סיכום: למרות שלבעל יש בעלות מוגבלת בפירות של נכסי מלוג, ולהלכה הוא לא יכול למכור את כל זכותו של אותה שנה, לאדם אחר, אלא הוא חייב להשתמש בפירות עצמם. בעל הרוצה לקחת שפחה אחת של אשתו, ולהעבירה לאשה אחרת, רשאי. לדעת רש"י מדובר רק כאשר האישה נמצאת באותו בית, לדעת הרי"ף נראה שמותר להעביר את השפחה השנייה לאן שהוא רוצה, ובלבד שלא ימכור אותה, ושתישאר שפחה אחת לאשה הראשונה. ולדעת הרמב"ם ישנה הגבלה נוספת שהעברת השפחה חייבת להתבצע רק בתוך אותה העיר. הכלל החשוב שהנחה את הגמרא והראשונים הוא השימוש בפירות מלוג הוא עבור 'ריוח ביתא'. הגר"א מוסיף כלל חשוב נוסף שלדעתו קיים גם בסוגיה זו והוא השימוש צריך להיות בהתאמה ל'שבח בית אביה'.

לכניסה לשיעור

שיעור מס' 1
שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?

השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להחמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

השמיטה יצרה לך דילמות ערכיות? התלבטויות? מטרידה אותך תהיה על מהותה של השמיטה? רוצה לדעת כיצד לנהוג בשנת השמיטה? שמיטה ותוצרת הארץ? נתקלת בשאלה בלימוד?

ת"ת אותנו

מחמדת

shmita@eretzhemdah.org

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

שבע תחנות בדרך לחירות

כאשר כמה אנשים מצטופפים יחד במקום אחד עולה מיד השאלה האם יש ביניהם קשר. האם סתם במקרה הם נדחקים זה לצד זה או שמא יש דבר מה המחבר ביניהם.
כאשר לא מדובר באנשים אלא במועדים הרי שמתגברת הסברה שיש סיבה לסמיכות ההדוקה ויש חוט חורז ביניהם שמוטל עלינו לגלותו. חמישים הימים שבין פסח לשבועות הם **הצפופים ביותר בשנה**. הם מכילים בתוכם **שבעה ימים מיוחדים**. חלקם עתיקים – פסח, ל"ג בעומר ושבועות, וחלקם התחדשו בדור האחרון: ימי הזכרון לשואה ולחללי מערכות ישראל, יום העצמאות ויום ירושלים.
מה הקשר בין שבעת הימים הללו ש'במקרה' התנקזו לתקופת זמן כה קצרה? האם יש יחס וזיקה ביניהם או שמא כל אחד כבודו במקומו מונח אך הוא ניצב לעצמו ללא קשר לאחרים?

המסע אל הר סיני

שני הימים שכבר במבט ראשון ניכר החיבור ביניהם הם **פסח ושבועות**, שני חגים הקשורים ביניהם ב'ששלת'. אם תשאל כל ילד בגן מתי חל חג מתן תורה הוא יאמר: ו' בסיון. אומנם, מי שיחפש את התאריך שלו בתורה יגלה שהוא כלל אינו קיים! החג היחיד שלא מופיע לו תאריך קבוע של יום וחדש הוא חג השבועות. מתי הוא חל? פשוט סופרים - חמישים יום לאחר פסח.
מה היחס בין שני הימים האלו? פסח הוא היום שבו יצאנו לחירות ובעצם נולדנו כעם חופשי. אומנם, זהו רק השלב הבסיסי, הכלי שלתוכו צריך ליצוק גם תוכן. כאן מופיע חג השבועות, יום מתן תורה, בו העם שיצא ממצרים קיבל את הרוח והדרך - התורה שתנחה אותו בחיים. העלמתו של התאריך באה לומר שגם אם השלב הראשון נעשה בדחיפה משמים, השלב השני תלוי בעיקר בנו, וכדי שהוא יקרה לא מספיק לשבת בחיבוק ידיים ולהמתין לתאריך מסוים, אלא לצאת למסע של תיקון עצמי והיטהרות במשך חמישים יום. לכל יום יש את העבודה הרוחנית שלו ומי שיפספס את אחד הימים יתקשה אחר-כך להמשיך בספירה אל היעד...

שתי קומות

אותו יחס שקיים בין פסח לשבועות ישנו גם בין שני החגים שהתחדשו בדור האחרון: **יום העצמאות ויום ירושלים**. בה' באייר תש"ח נולד עם ישראל כעם ריבוני בארצו. זהו רגע היסטורי ופרק חדש בחייו של העם אחרי אלפיים שנות גלות נוראה. אומנם גם האירוע הגדול הזה אינו אקורד הסיום של סיפור חייו. הוא רק התשתית להופעת הקומה השנייה, המהותית יותר - יום ירושלים, העיר שחברה לה יחדיו ומייצגת את הייעוד הרוחני שלנו ואת בית המקדש. גם כאן צריך עמל וזעזוע וסבלנות רבה כדי לטפס אל השלב השני ולא לעצור בדרך.
מסתבר שבשתי המערכות שתיארנו עם ישראל נמצא איפשהו **בדרך על הרצף** שבין הנקודה הראשונה – עצם **הקיום הפיזי**, לבין הנקודה השנייה – **המהות והתוכן הרוחני**. רק לשם המחשה - מעטות המשפחות בישראל שלא חוגגות את ליל הסדר בדרך כלשהי. הרבה פחות דואגים לציין את חג השבועות. המוני בית ישראל מבטאים את שמחתם על מה שאירע ביום העצמאות, מעטים הרבה יותר דואגים להפוך גם את יום ירושלים לחג ובערים רבות הוא נראה כיום חול רגיל לגמרי.
את הבטחת התורה "ואולך אתכם קוממיות" (ויקרא כו, יג) פירשו חז"ל כ'שתי קומות'. אל הראשונה זכינו בעיקר בדחיפה משמים, אך אל השנייה, שתלויה בעיקר בנו, אנחנו עדיין מטפסים. האם אין חשש להיתקע בדרך? בוודאי שיש סכנה כזו, והיא נכונה הן במישור הכללי, והן במישור הפרטי. כל תינוק שנולד זכה ליום העצמאות או 'פסח' משל עצמו. אך העובדה שהוא חי ונושם רק מורה שהוא קיים. האם יזכה גם להיות ל'אדם' במלוא המובן? האם יזכה להגיע גם ליום ירושלים וליום קבלת התורה של חייו? זו כבר שאלה שאת התשובה עליה הוא יצטרך לתת באופן בו יבחר לחיות את חייו.

האלטרנטיבה והמחיר

עבור כל מי שנולד אחרי הקמת המדינה המצב בו אנו תחת שלטון יהודי ריבוני וצבא משלנו הם כמעט דבר המובן מאליה. אנחנו לא מכירים מציאות אחרת. אך לצד יום העצמאות ניצבים גם שני ימי זיכרון העוזרים לנו להבין מעט יותר שזו אינה האפשרות היחידה. **יום הזכרון לשואה ולגבורה** מציין את **האלטרנטיבה**. במשך אלפיים שנות גלות כל מלך או פריץ יכול היה להחליט בוקר אחד לגרש, לשדוד או להמיר את דתם של יהודי ממלכתו, והם היו פשוט חסרי אונים כנגדו. היינו נתונים למרמס ולהשפלה נוראית כשאנחנו חלשים ותלושים מארצנו. השיא היה לפני שבעים שנה כאשר מיליונים מבין אחינו הובלו כצאן לטבח והעולם האדיש עמד מנגד. זכרון השואה מחדד בתודעתנו את האלטרנטיבה לקיומה של מדינת ישראל. אנשים מתלוננים על כך שהיא איננה מושלמת עדיין? בסדר גמור, אך לפני כן זכרו להודות עליה בלי גבול כי היא טובה לאין ערוך מן האלטרנטיבה.
ד' באייר, **יום הזכרון לחללי מערכות ישראל** מציין את **המחיר** הכבד אותו שילמנו למען הקמת המדינה. 22 אלף איש מסרו את נפשם במחתרות ובמלחמות ישראל השונות. אך את הקלישאה המפורסמת 'במותם ציוו לנו את החיים' יש להבין באופן עמוק: מחיר כה כבד **מחייב** אותנו להרבה **מעבר לחיים סתמיים של קיום** ולמדינה שתהיה 'עוד אחת' מבין מאות אחרות. אם שולם מחיר כה כבד כדי שנחיה במדינה יהודית בארץ ישראל הרי שזה מחייב אותה להביא **בשורה גדולה** לכל העולם כ'אור לגויים', ומחייב אותנו באופן אישי **לחיים גדולים ומשמעותיים** הרבה יותר. מנקודת מבט כזו הרי שיום הזכרון אינו יום של חולשה ודיכאון אלא יום מלא הוד וגדולה שרק מרים את יום העצמאות למקום גבוה הרבה יותר.
ומה לגבי ל"ג בעומר אתם שואלים? הסברנו את היחס בין שש התחנות הגדולות של התקופה, מה לגבי הנקודה השביעית? ובכן, את זה כבר נשאיר לכם...

יפורסם גם בעלון 'שבת בשבתו'

שו"ת במראה הבזק

מתוך ח"ג

Montreal, Canada

מונטריאול, קנדה

תמוז תשנ"ג

הבאת אדם משותק בכסא-גלגלים לבית-הכנסת בשבת

שאלה

כשיש ערוב לפי שיטת האשכנזים האם יש היתר לטלטל עגלת נכים של משותק כדי להביא אותו לבית הכנסת בשבת?
(אין המדובר בעגלת נכים חשמלית).

תשובה

מותר לטלטל עגלת-נכה בשבת כדי להביא את הנכה לבית-הכנסת, או לצורך כל מצוה אחרת. ברשות-הרבים גמורה טלטול זה מותר רק ע"י אמירה לגוי, ובתנאי שגם הנכה עצמו יסובב את גלגלי העגלה. בכרמלית לא יסיע יהודי את הנכה בעגלתו, אבל לנכה עצמו מותר לסובב את הגלגלים כדי להגיע לבית-הכנסת, וכך מותר לקחתו לבית-הכנסת ע"י גוי, אף כשאין הנכה מסובב את גלגלי העגלה. ובמקום שיש עירוב, מותר להביאו אפילו ע"י יהודי¹.

¹ מסכת שבת סה ע"ב, שו"ע או"ח סי' שא סעיף יז. ועיין שו"ת "חלקת יעקב" (ח"א סי' סו), שו"ת "שרידי אש" (ח"ב סי' כה), שו"ת "מנחת יצחק" (ח"ב סי' קיד), שו"ת "רב פעלים" (ח"א סי' כה), "שמירת שבת כהלכתה" (פרק לד סעיף כז).

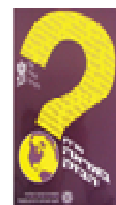
בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי השלחן ערוך¹ תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

